

**ПРОБЛЕМИ ЕМПІРИЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ У ПСИХОЛОГІЇ**

Випуск 9

Рекомендовано Вченою радою
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди"
Протокол № 2 від 28 жовтня 2013 р.

Редакційна колегія випуску:

Кремень В.Г., Савченко О.Я., Маноха І.П., Бех І.Д., Ляшенко О.І., Коцур В.П.,
Рик С.М., Онкович Г.В., Станок М. (Польща)

Відповідальний редактор випуску:

Маноха І.П., доктор психологічних наук, професор

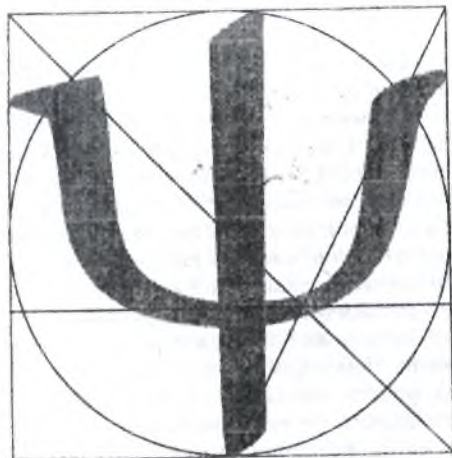
Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" – Додаток 4 до Вип. 31: Тематичний випуск "Проблеми емпіричних досліджень у психології". – К.: Гнозис, 2014. – 402 с.

Humanitarian Bulletin SU "Pereyaslav-Khmelnytsky Pedagogical University by H.Skovoroda" - Supplement 4 to Vol. 31: Thematic Issue "Problems of empirical research in psychology." - K.: Gnosis, 2014. - 402 p.

"Проблеми емпіричних досліджень у психології" – періодичне видання, започатковане з метою висвітлення проблематики емпіричних досліджень у царині гуманітарних наук загалом, психологічної – зокрема. Розглядається проблема методу в сучасній психології, аналізуються емпіричний фун-дамент психодіагностики та проблема ефективності тестів. Кваліфікуються антиномії емпіричності та етичності у соціально-психологічному експерименті. Досліджується проблема розвивального впливу та можливості активних методів навчання як емпірична складова психологічної та педагогічної взаємодії. Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, всіх, хто цікавиться проблемами організації та проведення емпіричних досліджень у психологічній та суміжних галузях наукового знання.

ISBN 978-966-8840-96-8 (2)

© Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди, 2014 р.
© Східно-Європейський Інститут Психології, 2014 р.
© Інститут проблем виховання НАПН України, 2014 р.
© Видавництво "Гнозис", 2014 р.

ІЗБАШ С.С.

кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра педагогіки і педагогічної
майстерності

БЕЛЬЧЕВА Т.Ф.

кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра педагогіки і педагогічної
майстерності,

Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Мелітополь

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті автори визначають інтерактивні технології навчання у вищій школі як сукупність методів організації взаємодії між викладачем і студентами та студентами між собою, сутність яких полягає в організації спільного процесу пізнання, коли знання здобуваються студентами у взаємодії через діалог. Автори пропонують перелік питань та завдань для групової інтерактивної роботи на практичних заняттях з курсу «Педагогіка».
Ключові слова: інтерактивні методи, діалог, інтерактивне навчання, метод кейсів, педагогічна технологія, інтеракції.

В статье авторы определяют интерактивные технологии обучения в высшей школе как совокупность методов организации взаимодействия между преподавателем и студентами и студентами между собой, сущность которых заключается в организации совместного процесса познания, когда знания приобретаются студентами во взаимодействии через диалог. Авторы предлагают перечень вопросов и заданий для групповой интерактивной работы на практических занятиях по курсу «Педагогика».
Ключевые слова: интерактивные методы, диалог, интерактивное обучение, метод кейсов, педагогическая технология, интеракции.

The authors define interactive learning technologies in higher school as a set of methods of the organization of interaction between teacher and students and between students themselves, the essence of which is to organize a collaborative process of knowledge when knowledge acquired by the students in interaction through dialogue. The authors offer a list of questions and tasks for interactive group work on practical exercises for the course «Pedagogy».

Key words: interactive methods, dialogue, interactive learning, method case studies, educational technology, interaction.

Постановка проблеми.

Навчальний процес у вищій школі за своїм змістом і організацією має бути таким, щоб без збільшення термінів навчання забезпечити інструментальне засвоєння особистістю того обсягу знань про способи практичної діяльності, який необхідний висококваліфікованому фахівцю для роботи в постійно змінюваних умовах нестандартного соціально-економічного розвитку країни. Таким чином, пріоритетним завданням у вищій школі на сьогодні залишається вирішення проблеми розробки, вибору та впровадження ефективних методів, технологій навчання, що в перспективі буде сприяти прискоренню досягнення молодими фахівцями оптимальних результатів у самостійній професійній діяльності. Не випадково проблема інтерактивного навчання привертає все більше уваги вчених та викладачів вищої школи, адже організація навчання відповідно до здібностей, здатності студентів до навчання виступає першочерговим завданням всіх викладачів вищої школи.

Аналіз останніх досліджень. Методи інтерактивного навчання частково використовувались ще в перші десятиріччя минулого століття і були поширені в педагогіці та практиці української школи в 20-ті роки. Так, А. Рівін у 1918 році використовував у навчанні учнів роботу в парах змінного складу. В основу методики А. Рівіна була покладена ідея «навчаючи інших, навчайся сам» [1, с. 71]. Розробку елементів інтерактивного навчання можна знайти в працях В. Сухомлинського, в творчості вчителів-новаторів 70–80 років. (В. Штаталов, Є. Ільїн, С. Лисенкова,

Ш. Амонашвілі та ін.), в теорії розвиваючого навчання. Наприкінці ХХ століття інтерактивні технології набули поширення в теорії та практиці. Насамперед, можна виділити роботи Ю.Бабанського, М.Башмакова, В. Беспалька, І.Бома, А. Буркової, В. Давидова, Дж.К.Джонса, А. і Р.Джонсона, Дж.Дьюї, А. Занкова, Г. Іванова, О.Киричука, М.Кларіна, А.Лісіна, В.Лозової, Дж. Майер, М. Махмутова, А. Момота, Є. Пасова, О. Пехоти, Є. Полат, О. Пометун, Р. Реванса, Г. Селевка, М.Скрипника, К.Стоута, Дж. Шнайдера.

Теоретичний і дидактичний аспекти нових технологій навчання вже достатньо розроблені та висвітлені в роботах М.Башмакова, В.Беспалька, А.Буркової, В.Лозової, Г.Селевка, О.Пехоти та ін. вітчизняних й зарубіжних вчених.

Аналіз цих робіт показав, що, незважаючи на різні підходи до змісту й механізмів інтерактивного навчання, вчені дійшли єдиного висновку, що інтерактивне навчання – це сукупність педагогічних технологій, які засновані на спільній діяльності, що здійснюється засобами комунікації та має проблемно-пошукову природу. Порівняльний аналіз отриманих даних у цих дослідженнях засвідчив, що єдиного підходу до розуміння сутності інтерактивних технологій навчання у вищій школі не існує. Все це обумовлює необхідність подальшого наукового обґрунтування, узагальнення і систематизації інтерактивних технологій навчання у професійній підготовці майбутніх учителів.

Мета статті – зробити аналіз сутності інтерактивних технологій навчання професійної підготовки майбутніх вчителів у вищій школі.

Викладення основного матеріалу дослідження. Процес навчання у вищій школі має двосторонній характер і зумовлює необхідність тісної взаємодії викладача та студентів на всіх етапах навчальної роботи. Поняття «навчання» сучасною дидактикою трактується як упорядкована взаємодія учителя та учнів, спрямована на досягнення завдань освіти [3, с. 158]. Тому результат навчання залежить від результату взаємодії між суб'єктами навчання. Слово «інтерактив» у перекладі з англійської («inter», «act») означає взаємний, діяти. Інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. За визначенням Н.П. Наволокової інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [1, с. 71-72].

О.І. Пометун та А.В. Пироженко вбачають сутність інтерактивного навчання в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх студентів, починаючи від окремої взаємодії двох-трьох осіб поміж собою й до широкої співпраці багатьох. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання в співпраці) [4, с. 24].

Для з'ясування сутності інтерактивного навчання, звернемося до класифікації Я. Голанта, в якій було виділено активну і пасивну моделі навчання. Відповідно до пасивної моделі учень виступає в ролі об'єкта навчання, повинен засвоїти і відтворити матеріал, переданий йому вчителем, текстом підручника – джерелом правильних знань. До відповідних методів навчання належать методи, за яких учні лише слухають і дивляться (лекція-монолог, читання, пояснення, демонстрація, репродуктивне опитування учнів). Учні, як правило, не спілкуються між собою і не виконують творчих завдань.

Активна модель передбачає роботу учня у ролі суб'єкта навчання, який виконує творчі завдання, вступає в діалог з учителем. Основні методи навчання: самостійна робота, проблемні творчі завдання (частіше домашні), запитання від

учня до вчителя і навпаки, що розвивають творче мислення. Тобто такий тип навчання передбачає застосування методів, які стимулюють пізнавальну активність і самостійність учнів.

При інтерактивній моделі навчання учень і вчитель виступають рівноправними суб'єктами навчання; учень розуміє, що він робить, рефлексує з приводу того, що знає, вміє і здійснює. Навчальний процес відбувається за умови, постійної, активної взаємодії всіх учнів. При цьому відбувається спів навчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці). Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин.

Як стверджує С.О. Сисоева, на сучасному етапі розвитку педагогічної теорії поняття «інтерактивне навчання» здебільшого розглядається як навчання, побудоване на взаємодії учня з навчальним оточенням, навчальним середовищем; навчання, що ґрунтується на психології людських взаємин і взаємодій; навчання, сутність якого полягає в організації спільного процесу пізнання, коли знання здобуваються в спільній діяльності через діалог, полілог учнів між собою й викладачем та відповідної ситуації [2, с. 37].

Отже, інтерактивне навчання розуміється нами як сукупність методів організації взаємодії між учасниками навчального процесу, які стимулюють формування активної позиції студентів в процесі навчання.

Інтерактивні методи навчання в вищій школі О. Сікарчук поділяє на такі групи: 1) методи організації взаємодії між викладачем і студентами; 2) методи організації взаємодії між студентами. До першої групи вона відносить лекції із застосуванням бесід, дискусій; проблемні лекції; семінари-обговорення; семінари «питання-відповідь»; дискусії із провокаційними запитаннями; консультації, роботу через сайт-курс. До другої – бесіди, дискусії, круглі столи, «мозковий штурм», групове вирішення конкретних ситуацій, ділові, рольові та дидактичні ігри, бізнес-симуляції, проекти, панельні

вправи. Вони можуть використовуватися як окремі методи, так і декілька методів одночасно (наприклад, у діловій грі) [5, с. 34-35].

У сучасній педагогічній літературі пропонується така класифікація інтерактивних технологій:

I. За метою уроку та формою організації навчальної діяльності (О.І. Пометун, А.В. Пироженко):

- технологія кооперативного навчання;
- технологія колективно-групового навчання;
- технологія ситуативного навчання;
- технологія опрацювання дискусій-

них питань.

II. За розподілом інтерактивних методів (В.В. Мельник):

- превентивні інтеракції (тренінг, консультації та інше);
- імітаційні інтеракції (інсценування, ділові ігри, диспут, «мозковий штурм»);
- неімітаційні інтеракції (проблемна лекція, конференція, практикум тощо) [1, с. 73].

У Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького практичні заняття з дисципліни «Педагогіка» включають окремий етап заняття – завдання для групової інтерактивної роботи, які пройшли

Питання та завдання для групової інтерактивної роботи з дисципліни «Педагогіка»

№ п/п	Тема практичного заняття	Питання для групової інтерактивної роботи
1.	Педагогічний процес як система і цілісне педагогічне явище	<ol style="list-style-type: none"> 1. У чому полягає своєрідність педагогічної взаємодії? 2. У чому полягає різниця між поняттями «навчально-виховний процес» і «педагогічний процес»? 3. Чому успіх в діяльності педагога залежить від врахування найважливіших закономірностей педагогічного процесу? 4. Чому педагогічний процес не можна зводити лише до навчання чи виховання?
2.	Вплив спадковості, середовища і виховання на розвиток і формування особистості	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дайте характеристику соціально-психічного розвитку дітей молодшого шкільного віку (1-ша група), середнього шкільного віку (2-га група) та старшого шкільного віку (3-я група) та педагогічні вимоги до врахування кожної особливості у навчально-виховному процесі. 2. Наведіть 2-3 приклади впливу соціального середовища на розвиток особистості дитини. 3. Проаналізуйте процеси власного розвитку і вкажіть на прояви соціального успадкування.
3.	Суть і зміст процесу виховання в національній школі	<ol style="list-style-type: none"> 1. Чому свідомість людини, як компонент процесу виховання, відіграє провідну роль у її діяльності і поведінці? 2. Чому виховання є процесом довготривалим? 3. Чому самовиховання є вищим етапом процесу виховання? 4. Чому в умовах сьогодення особливо актуальним є питання самовиховання учнів? 5. Чому в процесі виховної роботи у школі подолання формалізму є першочерговим завданням? 6. Якими, на Вашу думку, новими, нестандартними шляхами можна підвищити ефективність процесу виховання? 7. Чим зумовлений такий великий діапазон напрямів виховання?

4.	Закономірності, принципи та методи виховання	Сформулювати 5 питань до диспуту з учнями, як методу виховання, на тему, запропоновану викладачем.
5.	Формування дитячого колективу та педагогічне управління його розвитком	1. Доведіть, що діяльність і спілкування – джерела колективних стосунків. 2. Обґрунтуйте, чому співпраця і співтворчість необхідні для повноцінного розвитку особистості.
6.	Основні напрямки гуманістичного виховання сучасних школярів	1. Проаналізуйте систему естетичного виховання під впливом якої ви перебували у своїй школі. 2. Змодельуйте систему естетичного виховання у школі вашої мрії, виходячи з позиції: «Якби я був директором школи». 3. Проаналізуйте основні шляхи, форми і засоби, які впливали на формування ваших моральних якостей. 4. У чому сутність прояву національної гідності особистості, які фактори впливають на її формування? 5. Охарактеризуйте систему діяльності сім'ї і школи, спрямовану на формування патріотизму вихованців.
7.	Родинне виховання	1. Доведіть, що сім'я має вирішальне значення у вихованні людини. 2. Перерахуйте актуальні на сьогоднішній день проблеми сімейного виховання. 3. Чи впливає на виховання дитини її місце в сім'ї (молодша вона чи старша за віком)?
8.	Позакласне та позашкільне виховання	1. Сформулюйте умови успішної діяльності класного керівника в класному колективі. 2. Які, на вашу думку, методи та форми виховної роботи дають найбільший ефект в діяльності класного керівника на сучасному етапі розвитку української національної школи? 3. Як ви вважаєте, чи потрібна в школі окрема посада класного керівника? 4. Які вимоги до організації позакласної роботи вам хотілось би запам'ятати? Чому? 5. Що потрібно знати вам, як майбутньому педагогу про позакласну виховну роботу в 1-шу, 2-гу ... чергу? Складіть список на основі засвоєного матеріалу. Обґрунтуйте свій вибір. 6. Які, на вашу думку, форми виховної роботи дають найбільший ефект у діяльності класного керівника? 7. Назвіть можливі форми виховної роботи, які можуть допомогти вихователю у розкритті захоплень, здібностей школярів.

успішну апробацію у навчальному процесі. На цьому етапі використовуються різні інтерактивні методи навчання, а саме: групове вирішення педагогічних ситуацій (кейсів), ділові ігри, інсценування, мікровикладання, дискусія та інші.

У таблиці 1.1. представлено питання та завдання для групової інтерактивної роботи до тем з курсу «Педагогіка» роз-

діл «Загальні засади педагогіки», «Теорія виховання» [3, с. 32-157]:

Розроблені питання та завдання для групової інтерактивної роботи сприяють розвитку педагогічного мислення, виробленню активної педагогічної позиції і уміння взаємодіяти у колективі, відстоюючи свою думку та поважати іншу. Ми

вважаємо, що саме це допоможе майбутнім вчителям набути вміння спілкуватися з колегами та сформувати своє педагогічне кредо.

Висновки. Аналіз сутності інтерактивних технологій навчання у професійній підготовці майбутніх вчителів у вищій школі дозволив зробити висновок: інтерактивні технології у вищій школі розуміються як сукупність методів організації

взаємодії між викладачем і студентами та студентами між собою, сутність яких полягає в організації спільного процесу пізнання, коли знання здобуваються в спільній діяльності через діалог. При цьому у студентів відбувається розвиток педагогічного мислення, формування активної педагогічної позиції, студент відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Список використаних джерел:

1. *Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач П.П. Наволокова. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 176 с.*
2. *Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник / Сисосва С.О.; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с.*
3. *Педагогіка. Практичний курс: посібник за кредитно-модульною технологією навчання для бакалаврів / Бельчева Т.Ф., Ізбаш С.С., Бельчев П.В. – Мелітополь: Видавництво Мелітопольського державного педагогічного університету, 2014. – 304 с.*
4. *Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник / О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.*
5. *Сікарчук О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі: навч.-метод. посібник / О. Сікарчук. – К.: Таксон, 2006. – 87 с.*

© Ізбаш С.С., Бельчева Т.Ф., 2014.